

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Східницька Г.В.

Львівський національний аграрний університет

У статті розглядаються основні напрямки державної фінансової підтримки як складові фінансового механізму її реалізації. Виокремлено основні принципи формування фінансового механізму державної фінансової підтримки для сільськогосподарських підприємств. На думку автора вони є ключовими у розв'язанні проблеми підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції і безперервного функціонування аграрних підприємств. Запропоновано напрямки удосконалення механізму державної фінансової підтримки для сільськогосподарських виробників.

Ключові слова: фінансовий механізм, бюджетне фінансування, законодавчі акти, прибуток, дотації, пільгове кредитування.

Постановка проблеми. В подальшому розвитку сільськогосподарських підприємств України потребує зміцнення ринкових устоїв і проведення ефективних реформ, які неможливі без відповідного нормативно-правового поля. Вкрай гострою є на сьогодні проблема недосконалої державної фінансової підтримки сільськогосподарськими підприємствами. Актуальність її швидкими темпами зростає, адже із вступом України в СОТ, відбулося зменшення обсягів фінансової підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед теоретичних досліджень, увага яких приділена як практичним, так і теоретичним аспектам державної фінансової підтримки, механізму її функціонування і регулювання, є ряд наукових розробок В. Валентинова, А. Верзуна, М. Гладія, М. Дем'яненка, Г. Зуба, І. Комарова, П. Марича, О. Ривака, О. Терещенка та інших. Проте, треба зазначити, що в даній проблемі є ще багато недосліджених питань, які потребують не лише дискусійного вирішення, але й постановки. Позитивним фактом є те, що в науковому сприйнятті ця проблема досліджується з різних точок зору і має вагомий підґрунтя для реалізації.

Мета статті. Головною метою цієї статті є виокремлення та характеристика головних принципів, напрямів державної підтримки фінансової і пропозиції щодо їх реалізації, а це, в свою чергу, призведе до безперервного функціонування сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. У даний час внаслідок реформування сільського господарства, яке проходить із великими труднощами, ринкові і державні регулятори гальмують стимулювання прискореного розвитку національного товаровиробника, розширюють простір для зовнішньоторговельної експансії продуктів харчування на український ринок, сприяють створенню штучного аграрного безробіття, порушенню нормального харчування більшості населення України. Цінова, податкова і фінансово-кредитна політики держави, що активно впливають на рівень доходності сільськогосподарських товаровиробників, перетворилися з активного стимулятора проведення ефективних аграрних реформ у руйнівну силу виробничого і ринкового потенціалу. У зв'язку з неоднозначністю і нерівномірністю кон'юнктури ринкових цін, не стільки на різноманітні товари народного споживання, скільки на енергоресурси і засоби виробництва, всі складові елементи вартісної структури товарів і послуг докорінно змінилися, стали надто рухомими щодо рівнів і структури собівартості, прибутку, ренти і цін, рівня рентабельності та всього складного економічного кругообігу. Дія факторів ризику і невизначеності стала для кожного товаровиробника незалежно від

форм його власності і господарювання вирішальною в отриманні кінцевих результатів [6, с. 49].

Саме цим зумовлюється об'єктивність пріоритетності галузі сільського господарства серед інших галузей національної економіки країни. Тому невизначеність або нерішучість владних структур щодо реального забезпечення пріоритету сільськогосподарського виробництва неминуче призводить до збільшення витрат, що потребує необхідності державної підтримки його розвитку [6, с. 55].

Державна підтримка повинна забезпечити соціальну орієнтацію дії ринкового механізму. Це, перш за все, стосується найбільш гострої соціальної проблеми ринкової економіки, а саме – безробіття, яке властиве навіть найбільш розвинутим країнам і пов'язане із характерною для ринкового механізму відносною обмеженістю платоспроможного попиту, що проявляється в труднощах збуту продукції, існуванні надлишкових виробничих потужностей і трудових ресурсів.

Таким чином, ефективність державного регулювання економіки визначається здатністю держави задовольняти потреби соціально-економічного розвитку при наявному потенціалі країни за допомогою всебічного розвитку і удосконалення.

Прийняття державного бюджету на 2015 рік, без сумніву, можна вважати катастрофічним як для агропромислового комплексу України, так і для інших життєво важливих галузей економіки. В першу чергу, це стосується обсягів фінансування витрат енергетичної та вугільної промисловості і сільського господарства України, що зменшилося в понад 10 разів і 4 рази порівняно із 2014 роком відповідно. Таку оцінку можна побачити із проведених розрахунків табл. 1. Беручи до уваги загальну структуру витрат у поточному році, то вона майже на чверть більша від понесених витрат у 2014 році, однак негативним залишається той факт, що окремі галузі економіки, окрім витрат на фінансування Міністерства фінансів, залишаються недофінансованими.

Поточний рік обіцяє бути складним як для сільського господарства України в загальному, так і для галузей рослинництва і тваринництва зокрема. Реалізацію механізму надання фінансової підтримки сільськогосподарським підприємствам, на нашу думку, помилково нівельовано, оскільки більшість товаровиробників аграрної сфери завдяки їй «трималися на плаву».

Підвищення рівня розвитку ринкового механізму саморегулювання – можливе не лише у результаті грошово-кредитної стабілізації, – але й на основі надійної фінансової системи, здатної забезпечити накопичення фінансових ресурсів для зростання та структурної перебудови. Бюджетна підтримка не-

обхідна для підвищення ефективності та конкурентоспроможності виробництва. Як правильно відзначає Дж. Стігліц, «головне – це не лібералізація або дерегуляція, а створення механізму регулювання, що забезпечує ефективну роботу фінансової системи» [1, с. 128].

Таблиця 1

Структура видатків Державного бюджету України за напрямками фінансування в 2015 році, млн. грн.

Напрямки фінансування	Обсяг фінансування		Відхилення 2015 р. до 2014р. у %
	2014 р.	2015 р.	
Аграрна політика і сільське господарство	4749086,7	1139309,6	24,0
Підтримка галузі тваринництва	900000,0	-	-
Освіта, наука, наукові розробки	17433828,6	16242695,0	93,1
Пенсійний фонд	87359929,8	80863965,6	95,6
Міністерство фінансів	1671801,5	1730805,0	103,0
Охорона здоров'я	8024985,1	7877024,2	98,2
Енергетика і вугільна промисловість	15452840,5	1512556,5	9,8
Всього (загальний фонд)	408073741,9	502047280,5	123,0

* Джерело: За даними (<http://www.zakon.rada.gov.ua/go/719-18>) [3]

Сьогодні є фінансовий механізм виявився інституційно незавершеним та недостатньо дієвим у перехідній економіці. Слабкість фінансової системи проявляється через ринок капіталів, який ще не зміг адекватно виконувати свої функції мобілізації і розподілу фінансових ресурсів, а також через нестабільність валютного курсу і процентних ставок, високий рівень яких не забезпечує стабільності економічного розвитку та уникнення фінансової кризи.

Це значною мірою зумовлюється тим, що не створено ефективної діючої системи регулювання економічних процесів, адекватної існуючим в країні умовам. Неефективність регулюючої фінансової системи викликана як недосконалістю окремих регуляторів, так і їх системи, оскільки, як відмічає В. Кононенко, від відповідності окремих важелів один одному та їх сукупності, їх узгодженості і взаємодії багато в чому залежить результативність функціонування всієї системи [5, с. 17].

Ефективне використання фінансових ресурсів підприємства забезпечує досконалий фінансовий механізм, а ефективність прямої державної фінансової підтримки підвищується у разі, коли кошти використовуються за цільовими програмами: компенсація за посіви озимі зернові, доплата за підвищені кондиції молодняка тощо. Їх головне завдання – стимулювати те виробництво, в якому держава зацікавлена найбільше.

Враховуючи сучасний стан прямої державної фінансової підтримки вважаємо, що фінансовий механізм державної підтримки сільського господарства повинний базуватися на таких принципах:

- сільськогосподарським товаровиробникам необхідно працювати на основі самофінансування, захо-

ди підтримки з боку держави є лише допоміжними у вирівнюванні економічних умов господарювання та стимулюванні розвитку окремих галузей;

- субсидії, дотації, пільги та інші фінансові інструменти повинні орієнтувати товаровиробників на ефективне господарювання, їх необхідно застосовувати диференційовано.

Крім цього, систему державної фінансової підтримки слід спрямувати за цільовими програмами з врахуванням регіональних особливостей та з метою стимулювання пріоритетних напрямків розвитку виробництва, врахуванням різних організаційно-правових форм господарювання.

Головною метою програми підтримки розвитку сільського господарства регіону має бути розробка заходів щодо стабілізації і нарощування обсягів виробництва продукції для поліпшення забезпеченості населення продуктами харчування, задоволення виробничих потреб, експорту продукції, формування резервів тощо.

Розробкам програм розвитку сільського господарства регіону передують економічний аналіз його стану за попередній період. З цією метою оцінюють динаміку виробництва основних видів сільськогосподарської продукції в натурі, аналізують склад земельних угідь, посівні площі й урожайність сільськогосподарських культур, поголів'я худоби і птиці та їхню продуктивність, стан кормового виробництва, забезпеченість товаровиробників матеріально-технічними ресурсами, фінансовий стан підприємств аграрної сфери. Беруть до уваги також рівень споживання продуктів харчування на душу населення крім того, оцінюють хід аграрної та земельної реформ, створення багатокладної економіки, розвиток економічних відносин; визначають позитивні й негативні явища, які відбуваються в процесі реформування.

У процесі розробки програми розвитку сільського господарства регіону повинні обґрунтовуватися обсяги виробництва основних видів продукції рослинництва і тваринництва; баланси основних видів сільськогосподарської продукції; розраховують обсяги валової продукції, прибутку; визначають розміри капітальних вкладень, введення в дію основних виробничих фондів та виробничих потужностей.

Передбачені програмами обсяги виробництва сільськогосподарської продукції повинні також забезпечити виконання державного замовлення та формування ресурсів для задоволення регіональних потреб.

Проведені дослідження дозволяють зробити висновок про неадекватність існуючої системи і механізму державної підтримки сільського господарства макроекономічним умовам, що склалися в українській економіці. Пряма підтримка сільськогосподарських товаровиробників зростає у 2008 році в порівнянні із 2007 роком відносно помірно – на 17%, а через пільгові режими оподаткування 2009 році знизилася на 8,2% і повільно продовжувала зменшуватися до кінця попереднього року. Це є неприйнятним для нашої країни, враховуючи технічний і економічний стан її сільського господарства [4; 7].

У цих умовах пріоритетними напрямками удосконалення державної фінансової підтримки у рамках Закону «Про державну підтримку сільського господарства України» [2] повинні залишатися:

- відшкодування процентної ставки за кредити, що надаються для поповнення оборотних коштів та підвищення техніко-технологічного рівня сільськогосподарського виробництва. Але для забезпечення цих заходів доцільно створити спеціальний гарантійний фонд – фонд підтримки та гарантій сільськогосподарського кредиту;

- підтримка доходів сільськогосподарських підприємств і організацій, приватних підприємців, котрі займаються виробництвом продукції сільського господарства, шляхом виплати грошових премій у розрахунку на 1 га посівів або голову худоби і птиці;

- фінансування розвитку сільськогосподарської науки, інформаційно-консультаційної служби, підготовки та перепідготовки сільськогосподарських кадрів;

- фінансування програм, спрямованих на охорону сільськогосподарських земель та збереження культурно-історичних агроландшафтів;

- часткове фінансування розвитку соціальної інфраструктури села.

Пряма державна бюджетна підтримка сільського господарства повинна стати пріоритетною, у противагу випадку усі вищевказані заходи державного фінансування аграрного сектору втратять сенс.

Як відомо, здійснення державної фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників зіткнулося із такими труднощами:

1. Відсутність нормативного акту, який регламентував би принципи питання формування плану державної підтримки сільськогосподарських виробників (обов'язковість виділення сільськогосподарських квот тощо).

2. Незначна кількість та економічна слабкість некомерційних організацій, які спеціалізуються на підтримці фермерських господарств, відсутність за ними законодавчо закріпленого статусу розпорядника коштів бюджету.

3. Відсутність у бюджетному законодавстві статусу оборотних фондів, які поповнюються за рахунок асигнувань наступного року з обов'язковим багатократним використанням на ті або інші цілі.

4. Складна та багатоступінчаста процедура узгодження документів, які регламентують процедуру фінансування підтримки сільськогосподарських виробників.

Нормативне та інституційне удосконалення механізму державної фінансової підтримки сільськогосподарських виробників повинно бути зумовлено, на нашу думку, по-перше, можливостями бюджету, і, по-друге, тими потребами, які існують у сільськогосподарських товаровиробників.

На основі цього пропонуємо два основних напрямки удосконалення механізму державної фінансової підтримки сільськогосподарських виробників: удосконалення нормативно-правової бази та удосконалення системи інститутів державної підтримки сільського господарства.

Нормативно-правову базу, яка торкає інтереси сільськогосподарських виробників у рамках здійс-

нення державної підтримки, можна поділити на групи: документи загальноекономічного характеру та конкретні норми здійснення тих або інших заходів, програм.

У свою чергу на практиці другий комплекс проблем ефективніше розділяти на нормативну базу, пов'язану з підтримкою сільськогосподарських товаровиробників. Після створення фермерського сектора на початку 90-х років такого структурування не проводилося, внаслідок чого не було чіткої визначеності завдань, які міг би вирішити той чи інший документ.

Аналіз наукових літературних джерел свідчить, що оптимальною вважається частка залучення коштів, близька до 50-60% від загального обсягу джерел фінансових ресурсів підприємства. Тобто ефект фінансового важелю повинен дорівнювати 1/2-2/3 рівня рентабельності активів підприємства. Лише тоді він здатний компенсувати податкові вилучення і забезпечити власним коштом підприємства віддачу, не нижчу від рентабельності вкладень у виробництво.

Оптимальний варіант фінансування підприємств передбачає, що оборотні кошти формуються за рахунок короткотермінових пасивів, а основні та прирівняні до них засоби – за рахунок довгострокових джерел. Завдяки цьому оптимізується загальна сума витрат підприємства за користування залученими фінансовими ресурсами, тобто вартість (або ціна) капіталу.

Взнати, чи перевищить віддача залучених коштів їх ціну, можна лише на основі проведення фінансових прогнозувань грошових потоків, які підприємство може отримати в результаті виробничо-господарської діяльності, причому майбутній стан підприємства обумовлюється його теперішньою фінансовою стратегією, яка значною мірою залежить від стану і розвитку кредитно-банківської системи держави.

Висновки і пропозиції. На жаль, вітчизняна банківська система не готова до широкомасштабного акумулювання коштів для використання в аграрному секторі економіки через низький рівень капіталізації більшості банків, відсутність достатнього досвіду роботи з інвестиційними проектами, непрозорість інформації про позичальників, низьку платоспроможність сільськогосподарських підприємств. Необхідно доповнити існуючий механізм субсидювання відсоткової ставки за кредит механізмом часткового або повного державного гарантування повернення кредиту. Про це свідчить іноземний досвід, а також дослідження вітчизняних економістів.

Список літератури:

1. Головач А. В. Статистика: підручник / А. В. Головач, А. М. Єріна, О. В. Козирев та ін. – К.: Вища школа, 2003. – 623 с.
2. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року (№ 1158 від 19 вересня 2007 р.). Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-p>
3. Закон України «Про державний бюджет України на 2015 рік», № 80-VIII від 28 грудня 2014 р. Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/719-18>
4. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України», № 1877-IV, 24.06.2004. Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1877-15>
5. Кононенко В. І. Система регуляторів перехідної економіки України / В. І. Кононенко. НАН України, Інститут економіки. – К., 1999. – 212 с.
6. Лайко П. О. Державна фінансово-кредитна підтримка сільського господарства в ринковій економіці / П. О. Лайко. К.: ІАЕ УААН, 2008. – 426 с.
7. <http://www.agribusiness.kiev.ua/ukl/node>

Схидницькая Г.В.

Львовский национальный аграрный университет

ФИНАНСОВЫЙ МЕХАНИЗМ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация

В статье рассматриваются основные направления государственной финансовой поддержки как составляющие финансового механизма ее реализации. Выделены основные принципы формирования финансового механизма государственной финансовой поддержки для сельскохозяйственных предприятий. По мнению автора они являются ключевыми в решении проблемы повышения конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции и непрерывного функционирования аграрных предприятий. Предложены направления совершенствования механизма государственной финансовой поддержки для сельскохозяйственных производителей.

Ключевые слова: финансовый механизм, бюджетное финансирование, законодательные акты, прибыль, дотации, льготное кредитование.

Skhidnytska G.V.

Lviv National Agrarian University

FINANCIAL MECHANISM OF STATE FARM SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Summary

The main thing directions of state sponsorship are considered in article. Author determined basic principles of formation of the financial mechanism of state financial support for farmers. In opinion of author they are key in the decision of problem of rise of competitiveness of agricultural product and continuous functioning of agrarian enterprises. Directions improvement of state financial support to farmers.

Keywords: financial mechanism, budgetary financing, acts of legislation, income, grants, favourable crediting.

УДК 001.8

СИСТЕМО-АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМНИХ ПАРАМЕТРІВ ОБ'ЄКТУ

Таран-Лала О.М.

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

В статті визначено циклічний комплекс дослідницьких етапів та обґрунтовано методологічний апарат системно-аналітичного дослідження об'єкту. Розглянуто методологічний алгоритм системного підходу. Пояснено з точки зору системно-аналітичного дослідження об'єктивне існування системних параметрів об'єкту. Показано взаємозв'язок зовнішніх вимірів з боку актуального середовища і з позицій закономірностей макросередовища. Науково сформовано і визначено методологічні принципи забезпечення оптимального характеру дослідницьких дій на кожному з етапів системної процедури.

Ключові слова: системно-аналітичне дослідження, методологічний апарат, системні параметри, циклічний комплекс, методологічний алгоритм.

Постановка проблеми. Вищою фазою системно-аналітичного дослідження об'єкту є всебічне відображення його системних параметрів. Методологічний апарат, використовуваний для цього, повинен носити цілісний характер і забезпечувати максимальну відповідність аналітичної інформації, що витягується завданням синтезу цілісного образу об'єкту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теоретичних представленнях і підходах різних авторів до системно-аналітичного дослідження об'єкту у відображенні його системних параметрів спостерігаються фрагментарність, незв'язаність, відсутність концептуальної єдності [1-16]. Цей факт, переконує в тому, що відсутність теоретично обґрунтованого методологічного апарату системно-аналітичного дослідження об'єкту до цього дня залишається надзвичайно актуальною.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оптимальною формою такого методологічного апарату представляється побудова його у вигляді взаємодоповнюючої єдності системної процедури дослідження і методологічних принципів, що спрямовують процес її реалізації відповідно до системних закономірностей. Системна процедура повинна задавати напрям дослідження, адекватний природі цілісних об'єктів і взаємозв'язку основних системних параметрів. Методологічні принципи повинні забезпечувати оптимальний характер дослідницьких дій на кожному з етапів системної процедури.

Мета статті. Метою даного дослідження є ознайомлення з циклічним комплексом дослідницьких етапів та обґрунтування методологічного апарату системно-аналітичного дослідження об'єкту. У даному комплексі роль системної процедури дослідження повинен виконувати методологічний